

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Externis Regulis Amoris Et Morum, Legibus Utique, ac Præceptis
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium, necnon Decalogi & Ecclesiae -
Libros Vndecim Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput XX. Octavo præcepto non solùm prohibetur externa locutio contra
proximum, sed & interna per dubitationem, suspicionem, opinionem, &
judicium temerarium, quorum natura & malitia explicatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73203)

num, reum minime obligari ad faciendum crimen suum, unde tantum malum sibi parari videtur. Quia obligatio ista foret onus supra naturam vires difficile. Unde in re tam ardua Judex non est Superior. Numero verò 9. id verum putat, non solum ubi periculum est vitæ, sed & cuiuscumque gravis mali, v. g. gravis infamiae. Et num. 10. quid de malo levi? Etiam tunc à mortali excusat cum æquivocatione negantem crimen à se commissum. Quia de jure natura esse videtur, ut ne leve quidem vitium mihi insigam, &c. Ecce ratiunculas, ob quas omnis penè Superiorum potestas vix non radicatus evertitur. Si enim Judici & Superiori legitime præcipiunt aliquid, unde grave vel leve malum, seu incommodum timeatur, parendum non est, quando & in quo parendum erit? Etiam in dubio an Superior legitime præcipiat, parendum esse constat ex dictis tom. 1. ubi de conscientia dubia.

122 At (inquit Büsembaum l. 4. c. 3. dub. 7.) saltem nemo tenetur obedire Superiori in caput suum. Tum quia lex humana communiter non obligat cum periculo mortis. Tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem poenam subeat. Tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse.

123 At (inquam ego) commune Reipublicæ bonum, judiciorumque Dei & proximorum necessitas, dilectioque Dei & proximorum contrarium exigit, ut probatum est supra; exigit (inquam) ut in casu assertionis nostræ reus obedire teneatur cum periculo mortis; exigit ut reus veritatem confiteatur, licet ob confessionem occidendus sit; denique exigit actum illum, tamen difficilem, præcipi posse, ut certam præmissa evincunt. Ea proinde in re, licet ardua, Judex non deinit esse Superior, uti Tamburinus existimat n. 6.

CAPUT XIX.

Nemini licet scripturas publicas ementiri ad innocentiam suam contra testem injustum defendendam, nec ille qui veram apocham, schedulam obligatoriam, seu quodvis aliud instrumentum amisit, cujus defectu gravissimi momenti litem amissurus est, falsum fabricare ac supponere potest absque gravi peccato.

124 Tamburinus l. 9. c. 3. §. 2. postquam in materia invidiosa ad questionem, Quid enim si sodomitam oportet probari esse illum testem contra te falso deponentem, si hæreticum, si excommunicatum, an hoc licebit ad repellendum ipsius testimonium? velut sub aliena persona respondebit (inquit) aliquis, sibi testis falsus id imputet. Subjungit: audio, sed adhuc hæreo. Quid enim si sit necesse publicas scripturas ementiri, possitne Notarius publicus ad hoc induci, si Notario constaret mea innocentia? Iterum sub aliena velut persona, respondebit, quidni? Id enim non est infidelem esse Reipublicam, sed maxime fidelem, dum ejus-

dem Reipublica innocentes sic defenduntur. Sic ille, in aliud quidem tempus id evolendum reservans, & incertum relinquens, an id licitum non sit. Verum hæretis est dubitare an licitum sit, quod octavo certò prohibitum est præcepto, uti sapienter Curiones Parisienses in scripto suo non observant. Et verò si certò prohibitum non est, si (inquam) ad casum illum certò se non extendat octavi præcepti prohibitio, juxta eundem Tamburinum certò est licitum. Quia, ut ait l. 1. c. 3. §. 7. si adhibita diligentia dubites, an lex ad aliquem casum se extendat, non teneris ad illam, quia tunc possidet libertas, qua cum sit certa, non potest ligari lege incerta. Cui conformiter Terillus in fundam. Th. Mor. q. 23. n. 161. Lex non obligat, nisi sit sufficienter promulgata; talis autem non est, nisi sit manifestè & evidenter cognita. Et ante utrumque Caramuel Theol. fundam. edit. Lugdun. n. 275. Nihil habendum illicitum, nisi quod impingit evidenter in aliquam legem, obligatoriam evidenter. Tamburiana proinde Decalogi explicatio, verius est ipsius relaxatio, uti Sinnichius demonstrat in Saüle suo Exege.

Propterea omnino abjicienda est illa ipsius 125 responsio, licet sub dubio ac veluti aliena sub persona proposita. Sicut & propositio ista Emmanuelis Sa verbo falsarius n. 2. edit. 1. Falsare non est, nec peccatum mortale, amissa scriptura de hereditate, aut nobilitate, aliam similem efficere. Et iterum apud Guimenium p. 112. n. 2. Falsificans aliquam privatam scripturam aut syngraphum, aut apocham, fidem facientem se satisfecisse debito pecunie mutuo acceptæ, dum aliam legitimam à creditore acceptam amisit, alio modo non valens probare solutionem, non est dammandus peccati mortalis. Sunt enim Reipublicæ perniciosæ opiniones istæ, sunt falsæ, sunt scandalosæ. Quamvis enim similia faciens injuriam non faciat proximo, committit tamen mendacium Reipublicæ, ac publicæ fidei perniciosum, & ad ea Notarium inducens, inducit ad perjurium, sive ad violandum juramentum ab eo Reipublicæ præstitum.

CAPUT XX.

Octavo præcepto non solum prohibetur externa locutio contra proximum, sed & interna per dubitationem, suspensionem, opinionem, & judicium temerarium, quorum natura & malitia explicatur.

Ante omnia explicandum est discrimen 126 inter dubitationem, suspensionem, opinionem, & judicium. Dubitatio est hæsitatio intellectus, non magis declinantis in unam, quam in aliam partem, sed in medio suspensum tenens intellectum. Suspectio est inclinatio seu propensio intellectus ad assensum unius partis, sic tamen ut necdum assentiat, vel adeo debilitet, ut in primo gradu ultra dubitationem subsistat, in inchoato scilicet, &

impetfecto assensu. *Opinio* est assensus cum formidine. *Judicium*, ut conditinctum ab opinione, suspicione, & dubitatione, est assensus excludens formidinem, seu definitiva sententia, firmaque adhesio intellectus ad unam partem.

127 Omnes isti actus, dum procedunt ex levibus indiciis, temerarii dicuntur, temeraria utique dubitatio, temeraria suspicio, temeraria opinio, *judicium temerarium*. Levia porro indicia, illa censentur, quæ consideratâ facti & personæ qualitate, aliisque circumstantiis, non sufficiunt ad movendum virum gravem, seu prudentem, ad formandam talem dubitationem; vel suspensionem, vel opinionem, vel *judicium*.

128 Contingit autem indicia, insufficientia ad *judicium*, sufficientia esse ad opinionem; & quæ non sufficiunt ad opinionem, sufficere ad suspensionem; quæ denique ad suspensionem non sufficiunt, sufficere ad dubitationem. Cùm enim minus sit dubitare quàm suspicari, minus suspicari quàm opinari, minus opinari quàm judicare, minora requiruntur & sufficienti ad dubitationem non temerariam, quàm ad suspensionem. Et sic proportionaliter de aliis. Verùm, ut dixi, ad prudenter de his judicandum, præter circumstantiam facti, consideranda est circumstantia personæ, non solum de qua judicatur, sed & illius quæ delictum alterius narrat.

129 Nam ut benè Natalis Alexander Theol. Dogm. & Mor. to. 10. cap. 10. art. 3. reg. 18. „ indicium quod in uno grave est, in altero est leve. Nam si persona de qua judicatur, consuetudine illius peccati devincta est, „ ejus ipsam ream putas, vel suspicaris; minora signa & indicia sufficienti ad fundandum „ *judicium*, vel suspensionem de illo, quàm de altero: si v. g. videas juvenem petulantem & „ luxuriosum secretò cum meretrice colloquentem, grave argumentum est, quo judicetur „ illum de libidine cogitare. Si virum gravem, „ & vitæ famæque integerrimam, ita loquentem videas, leve ac insufficienti indicium est: cùm „ potius judicare debeas, ipsum cum muliere loqui de re seria & bona, & fortè de ipsius conversatione.

„ Similiter si persona, quæ alterius peccatum narrat, sit gravis & proba, nec de aliis detrahere, aut falsos rumores spargere solita, nec ipsi subinventa, aut adversus illum commota, „ grave indicium est, quo judices alterum tale peccatum commisisse, præsertim si homo vulgaris est, aut nullius nominis, de quo probabile sit similia commissurum. Si verò alter ille, „ de quo delictum narratur, sit etiam persona probitatis opinione, & vitæ integritate commendata; non est fundamentum sufficienti *judicii* vel opinionis, sed ad summum dubitationis, extremas inter opiniones suspensæ: fortè fecit, quia alioquin talis non assereret: fortè non fecit, quia vir probus est, & qui refert, decipi potest.

„ Considerari etiam debet circumstantia tem-

poris; nam si videas hominem ædes alienas perfodientem, per fenestras ascendentem, aut scalas eis admoventem noctu, clam & furtivè; sufficienti indicium est ut judices eum, vel furandi, vel alterius flagitii perpetrandi causâ id agere. Si autem videas aliquem interdiu, palam, & sub omnium oculis id facientem; non est sufficienti argumentum, ut mali aliquid suspicaris.

Consideranda est & circumstantia loci: si enim in Oppido, ubi cædes plurimæ sunt, videas aliquos noctu armatos huc illuc circumcurrere, quibus tamen non incumbit excubias agere, custodire civitatem, aut observare malefactores; non leve indicium est, quo facinorosos homines esse judices, ad aliquem occidendum aut percutiendum comparatos. Si vides adolescentem & adolescentulam concubiâ nocte, clam, & in obscuro loco colloquentes, & petulantè colludentes, mutique amplexibus & osculis indulgentes, quos tamen conjuges non esse certò nosti; non temerè judicaveris, aliquid mali subesse. Secus si solum quidem cum sola videris colloquentem, sed honestè, modestè, ac loco patiente. Hisce præmissis sit

ASSERTIO PRIMA.

Judicium temerarium est peccatum ex genere suo mortale contra justitiam.

Est communis ac certa sententia S. Thomæ 1° q. 60. a. 3. Et probatur 1°. verbis Christi Luc. 6. *Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.* Divino ergo *judicio* condemnabuntur, qui temerè de proximo judicando, ipsum condemnaverint. Nam in qua mensura mens fueritis, remetietur vobis. Matth. 7.

2°. probatur ex Jacobi 4. *Qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem*, id est contemnit & despicit legem, prout Occumenius ibi interpretatur. Unde verbis istis Apostolus *judicium temerarium*, *detractio* vocat, temerèque judicantem arguit, tamquam divinæ legis condemnatorem, & contemptorem.

3°. quilibet habet jus, ne judicetur malus, quamdiu non probatur sufficienter talis; & non solum ne quis falsum ipsi crimen attribuat, sed & ne quis se periculo exponat falsum crimen ipsi attribuendi; quod profectò facit, qui de proximo temerè judicat.

4°. detractio, etiam apud unam solam personam, est peccatum ex genere suo graviter injuriosum proximo, quia per eam exterius efficitur, ut malè de ipso sentiat. Igitur & *judicium temerarium*, per quod id interius efficitur.

5°. qui de proximo temerè judicat, ea facta, quæ bono animo fieri possunt, deteriorè in partem interpretando, injuriam Deo facit, Dei *judicium* usurpando & prævenièdo. Sibi namque Deus reservavit de talibus *judicium*. Unde Apostolus Rom. 14.

Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit. Et I. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus. Et ideo Augustinus epist. 77. alias 136. Quis ego sum, ut audeam Dei prevenire sententiam, in delendo vel supprimendo serui Dei nomine, de quo nec suspicari temerè mali aliquid Episcopus debui, nec dilucidè iudicare homo de occultis debui. Cum in istis causis secularibus, quando ad maiorem potestatem referretur arbitrium iudicandi, manentibus sicut erant omnibus rebus, expectetur illa sententia... ne superiori cognitori fiat injuria, si ejus pendente iudicio aliquid fuerit commutatum. Et utique multum interest inter divinam & humanam, quamlibet excelsissimam potestatem. Et epistola 78. Ne malevoli animo de seruis Dei falsa suspicatio pereatis, illud Apostolicum recordamini: Nolite ante tempus iudicare quidquam, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis. Et S. Prosper epigrammate 21.

Culpare in quoquam, qua non sunt nota, malignum est:

Præferim qua non cognita, si bona sunt.

Non pateam faciles seruis rumoribus aures:

Quæ nescire iuvat, credere non libeat.

Linguantur secreta Deo: qui, siquid opertum est,

Inspicit, & nullis indiget indiciois.

6° probatur ex S. Thoma loco citato, dicente: *Cum aliquis pro certo malitiam alterius asserat ex leuibus indiciois... hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi.*

135 Nec peccatum istud rarum est, imò tam frequens, ut ei maxima pars hominum subiecta sit, teste Cæsario serm. 26. in Append. serm. Augustini. Per consequens audiendus non est Tamburinus l. 9. c. 1. n. 19. dicens, quòd raro mortaliter peccatur per temerarium iudicium. Contrarium enim norunt Confessarii, nec scitur quo fundamento Tamburinus id asserat, nisi fortè quia sequitur opinionem Lessii l. 2. de iust. c. 29. dub. 2. n. 9. dicentis, quòd iudicium temerarium non est peccatum, priusquam aduertat, vel dubiet, se ex signis insufficientibus iudicare. Quia priusquam aduertat, causas ex quibus iudicas non esse sufficientes, vel saltem priusquam de illis dubiet, non est illud iudicium ullo modo voluntarium, saltem quâ parte temerarium.

136 Verùm ut in simili ostendimus to. 1. agentes de peccatis ignorantia, ad hoc ut iudicium temerarium sit voluntarium, etiã quâ temerarium, necesse non est actu & formaliter aduertere ad insufficientiam indiciorum, de eavè dubitare, sed vel formaliter & actu, vel virtualiter & potestate: cuiusmodi advertentia consistit in eo quòd si debitam quis ad hoc diligentiam sepositã omni passione & preventionem adhiberet, nec in fraterna charitate deficeret, eorum insufficientiam actu adverteret, per consequens culpa ipsius sit

quòd non advertat. Si tua ergo passio, si mala præventio, si invidia, si odium & malevolentia, seu aliàs charitatis defectus causa sit quòd iudicium præcipies, citòque malè iudices, causam de qua iudicas diligenter non examinando, antequam iudices, & ideo actu non advertas insufficientia esse indicia ad taliter iudicandum, tibi haud dubiè imputatur: quia ad iudicandum procedis absque debita animi dispositione, absque debita etiã veritatis inquisitione, contra id quòd dicitur Job. 29. *Causam quam nesciebam diligentissimè examinabam.* Ad quæ verba Gregorius l. 19. Moral. c. 14. nos monitos vult, *ne ad proferendam sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne quælibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus*, uti facilè & citò faciunt, qui malè erga aliquem affecti sunt. Quisque enim, prout affectus est, facilè & citò iudicat. Et ista mala tua affectio causa est quòd debitam diligentiam non adhibeas, ad veritatis & sufficientiam indiciorum examen. Causa proinde est temeritatis iudicii. Ex quo tandem fit quòd temeritas ista tibi voluntaria sit in causa illa, quòdque proinde temeritatis istius, insufficientiæque indiciorum inadvertentia & inconsideratio culpabilis sit, utpote non invincibilis, sed vincibilis. Eam quippe facilè vinceres, si malum affectum tuum expurgares.

Errant igitur qui actualem ad insufficientiam 137 indiciorum advertentiam ad iudicium temerarium requirunt. Si enim requireretur, iudicium temerarium non daretur. Nullus enim temerariè iudicans, dum sic iudicat, unquam actu advertit, vel dubitat, ex signis se insufficientibus iudicare, quia ad hoc ut certitudinaliter & sine formidine iudicet (in quo temerarium iudicium ab opinione differt) necesse est ut motiva iudicandi hinc & nunc ipsi proponantur ut sufficientia & certa; si enim actu proponerentur ut incerta & insufficientia, sive per determinatam advertentiam, sive per solam dubitationem, intellectus formare non posset iudicium certum firmumque. Eo ipso namque advertentia illa, vel dubitatio formidinem ingereret; cum formidine verò iudicium firmum & certum stare nequit, sed opinativum ad summum.

Cæterùm licèt dixerim iudicium temerarium non rarò, sed frequenter esse mortale, 138 non inficior tamen subinde non esse nisi veniale peccatum, vel nullum, sive quia iudicium est motus primò primus, absque ullo deliberato voluntatis consensu formatum, ex sola intellectus promptitudine; sive ob defectum deliberationis perfectæ; sive ob materie levitatem, quæ ex supradictis circumstantiis colligenda est; sive quia indicia quibus homo movetur ad iudicandum, talia sunt, ut licèt non omninò sufficiant ad certum iudicium, propè tamen ad certitudinem accedunt, ita ut efficiant rem valdè probabilem. Non enim tanta videtur distantia inter moralem certitudinem

dinem, & probabilitatem valde magnam, ut notabilis censeatur injuria. Omitto, quod de temerario plerique judicio se accusant, in quibus judicium nullum fuit, sed nuda objecti representatio ex demonis suggestione, vel naturali intellectus promptitudine.

ASSERTIO SECUNDA.

Etiā opinio, suspicio & dubitatio temeraria peccata sunt ex genere suo mortalia (si notabili cum temeritate concipiuntur). tamen si plerumque non sunt nisi peccata venialia.

139 **I**Ta Sotus l. 3. q. 4. a. 3. Molanus Theol. Pract. tr. 3. c. 36. n. 36. Bannez, Medina, Arragonius, Turrianus, Rodriguez, Sayrus, Sylvius, &c. contra Cajetanum, Navarrum, Maftrium, Dianam, Tamburinum, &c.

Probatur 1°. quia Scripturæ loca, ex quibus supra deduximus temerarii judicii gravitatem, non loquuntur de solo judicio firmo ac certo, sed indistincte, & generatim de judicio. At verò suspicio, & à fortiori opinio, quædam judicii (generatim sumpti) species est. Proinde dum Jacobus indistincte dicit, *qui judicat fratrem, judicat legem*, id dicit sive de judicante certitudinaliter, sive cum formidine, &c. Unde etiam *suspiciones male* 1. Timoth. 6. inter peccata mortalia recensentur.

140 2°. cum Augustinus serm. 66. aliàs 202. de temp. diversa de suspicionibus documenta proposuisset, subjungit: *Hec si diligenter considerare & observare volumus, non de parvo peccato cum Dei adjutorio liberamur. Censet ergo suspiciones ex se, sive ex genere suo non esse parva peccata.*

141 3°. idem S. Doctor serm. 306. aliàs 112. de divers. ostendit grandia mala sequi nata ex pravis suspicionibus, dicens: *Pleraque mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi de suspicionibus falsis. Credis de homine, quod oderit te, qui forte amat te; & per pravam suspicionem sis inimicissimus amicissimo. Quid facias, cui non credis, & cor suum tibi demonstrare non valet? ... Ideò securum te facere voluit ab eo peccato, qui tibi dixit: „ Diligite inimicos vestros. „ Præva proinde suspiciones ex se sunt contra charitatem, quæ non cogitat malum, id est (inquit Chrysostomus homil. 33. in 1. Cor. 13.) non modo nihil mali comparat contra illum qui diligitur, sed ne suspicatur quidem. Ea verò peccata, quæ ex se sunt contra præceptam charitatem, ac dilectionem, ex se mortalia sunt.*

142 4°. idem Augustinus rursus conc. 12. in Plal. 118. temerè suspicantes diabolo similes esse dicit, qui *de occultis Job suspicatus est, quod non gratis coleret Deum*. Homo verò dici non solet diabolo similis nisi per mortale peccatum. Denique epist. 137. dicit per malevolas suspiciones homines perire: *Ne malevolo animo de servis Dei falsa suspicando pereatis, illud Apostolicum recordamini: Nolite ante tempus judicare.*

5°. S. Thomas q. 60. a. 3. ad 2. & a. 4. in corp. dicit: *Ex hoc ipso quod aliquis malam opinionem habet de alio, sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideo injuriatur ei. Et ad 3. Tunc judicium suspiciosum directè ad injustitiam pertinet (ex se proinde, sive ex genere suo peccatum est mortale) quando ad actum procedit. Et tunc est peccatum mortale. Judicium autem interius pertinet ad injustitiam secundum quod comparatur ad exterius judicium, ut actus interior ad exteriorem, sicut concupiscentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.*

6°. juxta Jacobum Apostolum, *qui judicat fratrem, judicat legem*, non minus proinde peccat, quàm ille qui judicat legem. At mortale est judicare legem esse malam, non solum certo firmoque judicio, sed etiam judicio opinativo & suspicioso, si plene deliberatum sit; mortale quoque est dubitare de bonitate & justitia legis absque idoneo & sufficienti fundamento. Ergo, &c.

7°. quilibet homo habet jus, ne quisquam malam de ipso habeat opinionem, vel suspensionem, & ne in dubium revocet ipsius bonitatem, quamdiù non apparent sufficientia ad id indicia. Et hoc jus cuique illæsum vult ille, qui graviter præcipit, *Nolite judicare, ut non judicemini*, judicio scilicet condemnationis; sequitur enim: *Nolite condemnare, & non condemnabimini*. Læditur autem graviter jus illud, non solum per temerarium judicium, sed & per temerarias suspensiones. Unde nullus est vit gravis & probata vitæ, qui non existimet gravem sibi injuriam fieri, dum intelligit suam probitatem cum plena deliberatione à quoquam in dubium aut suspensionem temerè revocari, malletque sæpe magnam pecunia summam amittere, quàm pravis ejusmodi suspicionibus subjacere.

8°. eum qui de persona dignissima, eminentisque probitatis & sanctitatis, ex indicis valde levibus, cum perfecta deliberatione, etiam enorme suspicatur, vel in dubium revocat, an non illud commiserit, v. g. hæresim, proditorem, sodomiam, &c. mortale peccatum committere, adeò communis est sensus hominum, ut vix credibile sit, Adversarios pro levi injuria habituros si deprehenderent ejusmodi se suspicionibus, & dubitationibus impeti. Et meritò: si enim graviter injuriolus sit probo Episcopo, vel Religioso, qui ipsum temerè judicat mendacem, ut vel ipse fatetur Tamburinus; rari profectò sunt Episcopi, & Religiosi insignis probitatis, imò rari homines probatæ honestatis ac virtutis, qui non mallet subire judicium de mendacitate, quàm opinionem, suspensionem, vel dubitationem deliberatam de enormibus criminibus illis. Quapropter Isidorus Pelusota l. 5. epist. 129. contestatur, quòd in suspensionem vocari illos, qui virtutis attingere culmen, maximè sit calamitosum.

Satisfit objectionibus.

147 **O**bjicies 1°. probabile est quod detractio apud unum solum prudentem, non manifestaturum, mortale non sit peccatum, licet fiat absque justa causa. Igitur probabile quod est, quod temerarium de aliquo iudicium conceptum ab uno solo prudente, id exterius non manifestaturum, non sit mortale peccatum.

Nego antecedens, si materia sit gravis, & si ex eo legitime deducatur istud consequens; utpote quod attentis præmissis probabile non est. Ex probabili namque non sequitur improbabile. Ne ergo consequens istud deducatur, negandum est antecedens esse probabile: cum de utroque videatur pariformiter philosophandum; eò quod proximus tam habeat jus, ne vel uni dicatur malus, quando ex vi notitiæ existimationisque publicæ est bonus, quam ne vel ab uno iudicetur malus, quando ex vi indiciorum est bonus.

148 **O**bjicies 2°. opinio & suspicio sunt quid imperfectum in genere iudicii. Ergo non sunt mortale peccatum ex genere suo.

Iterum nego consequentiam: quia licet sint quid imperfectum in genere iudicii, hoc sensu quod non habeant perfectionem, seu firmitatem & certitudinem iudicii temerarii; sunt tamen quid perfectum in genere suo (scilicet opinionis, & suspensionis) quando cum perfecta deliberatione & advertentia versantur in materia gravi.

149 **O**bjicies 3°. S. Augustinus serm. 41. de Sanctis dicit, suspensiones temerarias ad minuta peccata pertinere, non dubium est. Quia ad humanam pertinent tentationem, sine qua vita ista non ducitur.

Respondeo S. Augustinum hoc non dicere de suspensionibus plenè deliberatis (utpote quæ non pertinent ad humanam tentationem, sed ad diabolicam; nec tam sunt ex humana fragilitate, seu humano errore, quam ex malevolentia) sed de levibus, repentinis, & nondum satis deliberatis; ex humana proinde fragilitate, seu humano errore, non ex malevolentia provenientibus.

150 **O**bjicies 4°. S. Thomas q. 60. a. 3. distinguens tres gradus suspensionis: Primus (inquit) est, dum homo ex levibus indicis de bonitate alicujus dubitare incipit: & hoc est veniale & leve peccatum; pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur... Secundus gradus est, dum aliquis pro certo malitiam alterius estimat ex levibus indicis: & hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale... Tertius gradus est, cum aliquis furex ex suspensione procedit ad aliquem condemnandum, &c.

Respondeo cum Sylvio & melioribus Interpretibus S. Thomæ, ipsum manifestè ibi loqui ad sensum proximè allatum ad verba sancti Augustini, utpote in quibus se fundat; nec certè verum est quod sine pravis suspensionibus omninò voluntariis, ac plenè de-

Tom. II

liberatis vita non transigatur humana, præsertim si sint extraordinariæ illæ, quibus personas eminentis virtutis, ex signis levissimis, vocamus in suspensionem enormis criminis, & vocare continuamus post accessum perfectæ deliberationis. Unde consultò ibi S. Thomas in primo gradu simpliciter non dicit, *qui dubitat*; sed *qui incipit dubitare*; quod rectè non dicitur de eo qui post plenam advertentiam de exorta in se temeraria suspensione, e- quidem vult eam continuare; sed de eo dumtaxat, in quo dubitatio nondum est perfectè deliberata.

Hinc meliores (ut dixi) Interpretes S. 151 Doctoris censent in primo illo gradu non solum comprehendi suspensionem & dubitationem, sed & opinionem, & iudicium temerarium, quatenus ex imperfecta deliberatione surrepunt. In secundo quoque gradu rursus ista omnia contineri, quatenus ex perfecta quis deliberatione pro certo estimat malitiam fratris vel certam per iudicium; vel dubiam, suspectam, opinabilem per dubitationem, suspensionem vel opinionem. Unde quod ibi in secundo gradu dicit de iudicio, ad 3um, extendit ad opinionem, quod scilicet non sit sine contemptu & injuria proximi, uti vidimus n. 135.

152 **O**bjicies 5°. nullum iudicium in hac materia est mortale citra certitudinem, ob suam imperfectionem; non quod ad mortale peccatum semper requiratur iudicium certum (cum dubius in fide sit hæreticus, adeoque mortaliter peccet, nisi indeliberatio excuset) sed quia deficiente certitudine, definitivæque sententiæ, non intervenit completè contemptus proximi, inquit Cajetanus; vel quia non est perfecta temeritas, nec læsio gravis (inquit Tamburinus) quando ille qui sic suspicatur, habet actualiter vel virtualiter formidinem oppositi, estque quasi facilè paratus ejusmodi suspensionem deponere. Quod totum quasi essentialiter imbibitur in ipso actu suspensionis & opinionationis.

Respondeo negando antecedens: quia ad gravem proximi læsionem & contemptum, sicut & ad gravem temeritatem necessaria non est iudicii certitudo, tamen necessaria sit ad temeritatem & contemptum usquequaque perfectum, atque ultimatè completum, sine quo complemento haberi potest contemptus gravis, prout haberi potest infamatio gravis sine infamia usquequaque completa; de factoque habetur, dum apud unum virum gravem, non apud multos de alio quispiam detrahit. Nec magis verum est quod Tamburinus addit, omnem temerè suspicantem facilè paratum esse suspensionem deponere, seque corrigere, si sciret se temerè suspicari. Nam dato quod hoc verum sit de suspicante suspensione repentinà & imperfectè deliberatà; verum profectò non est de suspensione continuante post plenam rationis advertentiam, deliberationemque; si enim taliter dispositus foret,

debitam diligentiam adhiberet ad veritatem cognoscendam, nec ante adhibitam debitam diligentiam continueret suspensionem post perfectam deliberationis accessum.

153 **O**bjicies 6°. si dubitatio, suspicio, & opinio forent peccata ex suo genere mortalia, socialis hominum conversatio plena foret scrupulis, periculisque: quia (teste Augustino) in his rerum tenebris humanarum suspiciones vitare non possumus.

Respondeo negando sequelam; tamen enim omnino vitare non possumus suspiciones subreptitias, repentinas, imperfecteque deliberatas; secus perfecte deliberatas, praesertim enormes, de quibus supra. Unde manifestum est de illis Augustinum non loqui. Ne tamen homines timorati, propriaeque salutis curam magnam habentes, ob praemissa scrupulizent, uti possunt hanc regulam (inquit Sylvius, post Sayrum & Arragonium) quod si non meminerint se consentium dedisse cogitationi, quam habuerunt de gravi malo proximi, anxii esse non debeant de mortali, etiamsi cogitatio illa diu duraverit: quia prudenter credere possunt, se non dedisse consentium, saltem perfectum, post plenam deliberationem, vel sufficientiam se ad id indicia habuisse, maxime si post plenam advertentiam, dubitationem vel suspensionem a se non potuerint repellere. Aliud est de timoratis, deque salute sua parum sollicitis, sed vitam alienam facile carpere solitis: ipsi enim in dubio de consensu, semper scrupulum habere debent, seu justam dubitationem de mortali peccato, in materia gravi, seque sub dubio in confessione accusare. Quia, cum ex communiter contingentibus, in dubio conjectura fumatur, probabile est ipsos consensisse.

CAPUT XXI.

Regula secundam quas dubia meliorem in partem interpretanda sunt, vel non sunt.

154 **R**egula prima: in ordine ad cautelam, vel damnum vitandum, adhibendumque malis nostris remedium, dubia deteriorem in partem interpretanda sunt, non definiendo, sive judicando, vel suspicando, sed eam rebus nostris, vel alienis cautelam adhibendo, dum ignotum vel dubium est an proximus sit malus, quam prudentia dicitur adhibendam, supposito quod talis esset. Ita Doctores communiter cum S. Thoma q. 60. a. 4. ad 3. ubi sic: Interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter: uno modo per quamdam suppositionem; & sic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, sive nostris, sive alienis, expedit, ad hoc ut securius remedium apponatur, quod supponatur id quod est deterius. Ratio est, quia sic debemus esse justus erga proximos, de ipsis male non judicando, nec suspicando, sine sufficientibus indicibus, ut tamen simul prudentes simus in providendo rebus nostris, vel proximi nostri, vel nostrae Communitatis.

Hanc regulam uti debent parentes erga filios, 155 domini erga servos, Praelati erga subditos, dum dubia ipsis occurrunt indicia malitiae ipsorum, nihil in animo judicantes, nec sine indicibus sufficientibus suspicantes, eas tamen cautelas, custodias, remediaque adhibentes, ac si mali essent, modo id faciant tanta cum prudentia & discretione, ut nullo modo derogent bonae ipsorum fama, nec inferiores in Superiore notare possint malam de se opinionem.

Ex eadem regula suffragatores in Novitiis 156 tibus, finito Novitiatu tempore, dubitantes de idoneitate Novitorum, Communitati propositorum, possunt, imò debent ipsis negare suffragium (eadem est ratio electorum ad Praelaturas in Capitulis.) Ita post Venerabilem & Illustrissimum nostrum Joannem à S. Sampson, D. Joannes Sancius in lib. spiritualium Exercitiorum, Ludovicus de Scildere de princip. confc. tr. 5. Caramuel Theol. Regul. c. 6. n. 470. contra Tamburinum. Probationem vide supra cap.

Nec dicas, Novitium in tali dubio judi- 157 cati non posse idoneum. Neque enim hoc judicat, qui in tali dubio negativum dat ipsi suffragium: utpote per quod non censetur ipsum positivè habere idoneum, sed solum non invenisse idoneum, sive in ipso non invenisse sufficientia idoneitatis indicia, ut judicium seu sententiam de idoneitate ipsius ferre queat per suffragium suum admissum, quod ex sentu Religionis habet se per modum sententiae de ipsius idoneitate, quam sententiam ferre non potest, qui de ea dubius est.

Dixi, finito tempore Novitiatu: quia, stan- 158 te ejusmodi dubio, non debet ante dimitti, sed diutius probari, ad videndum, an forte ante finem Novitiatu, datu non sint sufficientia suae idoneitatis indicia.

Regula secunda: ubi non agitur de cautela, 159 damnosè vitando, vel adhibendo malis nostris, vel alienis remedio, dubia de proximo meliorem in partem interpretanda sunt, sive, ut S. Thomas ait loco citato, ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est. Est communis doctrina Sanctorum, eique consona sunt varia pronuntiata sapientum, ex quibus formatae sunt regulae juris: Dubia in meliorem partem sunt interpretanda. In dubio nilius praesumitur nocens. Delictum in dubio non praesumitur, sed demonstrari debet. Quae omnia fundata sunt in notissima ista naturae voce: Quod tibi non vis fieri, ne feceris alteri. Et omnia qua vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Sic enim nobis fieri volumus omnes.

Regula tertia: dubia de nobis ipsis, seu 160 actibus nostris, in foro conscientiae, ubi vetitur animae periculum, deteriorem in partem interpretari debemus, ut alibi non semel ostendimus.

Regula quarta: dubia de proximo non te-